

Kniha si zaslouží ocenit za velmi podrobné zpracování sledovaných oblastí zrovnoprávnění československých žen ve své první části. To autorka postavila nejen na české a slovenské odborné literatuře týkající se daného tématu, ale představila i výsledky empirických studií a dotazovacích akcí, které ve sledované době v Československu proběhly. Autorka jasně a srozumitelně popisuje tehdejší situaci ve společnosti, ideologické posuny, které hrály svou roli, a vše podkládá konkrétními daty. Výsledkem jsou detailně propracovaná vybraná témata, na něž se autorka v knize zaměřila. Samotnému textu snad můžeme místy vytknout možná až zbytečnou přesycenost číselnými údaji a doplnění některých pasáží řadou tabulek umístěných přímo do textu. To může textu místy poněkud ubírat na přehlednosti a vhodnější by možná bylo přesunout alespoň část těchto podkladů na konec kapitoly.

Kromě propracovanosti první části knihy je u ní třeba vyzdvihnout i porovnávací situace ve vybraných oblastech života ženy s tehdejší situací v západním Německu. Přestože se hlavní zaměření knihy a materiál, na kterém je práce postavena, týkají československých žen, na mnoha místech autorka prokládá popis situace v Československu kratšími či delšími pasážemi o stavu toho kterého problému v západním Německu. Čtenáři se tak otevírá nový náhled na sledovanou problematiku a je mu umožněn odstup od situace v tehdejší Československu, kterou může do určité míry vnímat jako něco samozřejmého, jako samozřejmý společenský vývoj. Tento aspekt knihy je třeba vyzdvihnout.

Oproti názvu knihy, který čtenáři může evokovat představení různých aspektů života ženy za socialismu, zaměřuje autorka svůj pohled především na ženy v produktivním věku, matky malých dětí, jichž se nejvíce dotýká změna související s pracovním právem a různými aspekty zaměstnání a zaměstnávání žen, stejně jako změny v právu rodinném a změny dotýka-

jící se výchovy dětí a vedení domácnosti. Zajímavé by ale jistě bylo i doplnění kapitol, které by se týkaly také jiných oblastí života ženy nebo života starších žen, jejich odchodu do důchodu či míry výpomoci mladým rodinám. Podobně jako se historička Milena Lenderová věnuje ve své knize *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století* (Praha: Mladá fronta 1999) různým oblastem života ženy v 19. století, mohl by čtenář *Ženy za socialismu* očekávat širší spektrum zpracovaných oblastí každodenního života.

Kniha je v první řadě určena, jak bylo původním záměrem autorky, všem, kteří se zabývají historií českého feminismu a genderovou problematikou. Pro (historické) sociology může být bohatým zdrojem dat týkajících se několika oblastí každodenního života československých žen v produktivním věku v letech 1945–1974 a zároveň nabízí široký přehled výzkumů a dotazovacích akcí, které byly na zkoumaná témata provedeny. Zejména úvodní část knihy pak jistě poslouží všem, kteří se s tématem emancipace žen v české tradici teprve seznamují. Tyto čtenáře upozorní na některé podstatné aspekty tohoto procesu v kontextu českého prostředí.

Tereza Čepilová

Ondřej Daniel: *Násilím proti „novému biedermeieru“. Subkultury a většinová společnost pozdního státního socialismu a postsocialismu*

Příbram, Pistorius a Olšanská 2016, 178 s.

Titul Ondřeje Daniela, vydaný roku 2016 společně s jeho dvěma dalšími tituly, má podle základních informací na přebalu knihy „podrobně“ mapovat vztahy mezi většinovou společností (autor se rozhodl tuto část společnosti označit názvem nový biedermeier a toto rozhodnutí v knize vysvětluje, viz s. 11) a danými subkulturami. Vzhledem k rozsahu knihy je potřeba dát

ono podrobně do uvozovek. V souvislosti s obsahem knihy lze toto označení použít pouze jako vztahující se na konkrétní, autorem vybrané subkultury, na jejichž vztahy s většinovou společností se Daniel zaměřuje. I přesto se nejedná o nějak vyčerpávající zmapování této problematiky. Lze si představit titul, který by zpracovával stejná témata a byl několikanásobně delší (sám Daniel na konci své knihy na tuto neúplnost upozorňuje). Na některých místech může čtenář postrádat hlubší zpracování, jinde chybí širší teoretický podklad, který by čtenáře lépe seznámil s východisky, apod. Autor také občas sáhne i k vlastnoručně shromážděným materiálům či vlastním zážitkům, což může být považováno za plus v oživení výkladu, zároveň se však vystavuje možné výtce amaterismu. Podle některých formulací si je tohoto rizika vědom a autentické pasáže můžeme považovat za důkaz zájmu autora o danou věc. Výtka směrem k výběru může být zodpovězena jednak poukazem na všudypřítomnou výběrovost – zpracovat každou možnou subkulturu není snad ani možné –, jednak poukázáním na další Danielovy knihy, ve kterých se zabývá mnohdy těsně souvisejícími tématy a které tak přispívají k širšímu zpracování tématu subkultur.

V úvodu nás autor seznamuje se svými důvody pro označení „nový *biedermeier*“ ve vztahu k většinové společnosti a se zaměřením se na „subkulturní a aktivistické násilí“, které vidí „jako klíčový element vstupující do protikladu budování utopické vize ‚nového *biedemeieru*‘“, a „morální paniku z něj“ (s. 12). Čtenář zde nalezne i popis metod, kterých bylo použito a přihlášení se k birminghamské škole, jež chápe subkultury z hlediska „delikvence a dezorganizace“ a jako „formy rezistence vůči třídně a věkově konstituované hegemonické praxi“ (s. 15). S konkrétními pracemi a názory různých sociologů-historiků nás Daniel konfrontuje na následujících stránkách, přičemž se jedná o velice dobře zpracovaný

přehled důležité literatury k tématu – až na výjimky – z USA, Anglie a Francie. V další části tematizuje vztah násilí, subkultur a většinové československé společnosti v posledních dvaceti letech vlády jedné strany, kterou charakterizují slova M. Pullmanna „klid, zákonnost a jednota“ (s. 18). Tuto nenásilnost vnímá Daniel jako jeden z předpokladů následné sametové revoluce a sametového ‚rozvodu‘ se Slovenskem. Důležitým obdobím poté je pro autora období devadesátých let, kdy projevy násilí zůstaly relativně stejné co do formy, co do počtu jich však přibýlo. Tomuto období je v knize samozřejmě věnováno nejvíce místa. Následně, po krátkém zmínění relevantní literatury z českého prostředí a prostředí střední Evropy autor představuje „interpretační možnosti postsocialistické změny“ (s. 25).

Konečně v poslední části úvodní kapitoly „Subkultury, násilí, postsocialismus“ identifikuje nositele nového *biedermeieru* a „kolektivního protihráče mnoha subkultur a aktivistických skupin“ (s. 33), totiž buržoazii. Tu charakterizuje jako vyšší střední třídu. Lze říci, že v několika posledních podkapitolách sahá Daniel, co se týká pramenů, k středoevropským a východoevropským titulům, které mají zblízka mapovat změny v období pádu komunismu. Závěrem si vytýká cíl popsat vztah mezi novým *biedermeierem* a subkulturami s tím, že „pokus o interpretační vyhodnocení pozic těchto dvou kolektivních aktérů [mu] umožní současně postihnout i celou škálu ne zcela samozřejmých praxí a reakcí, které se mezi těmito dvěma extrémy nacházely, přičemž je jisté, že nelze všechno subkulturní a aktivistické jednání chápat zcela v opozici proti ‚novému *biedermeieru*‘“ (s. 35).

V následujících šesti kapitolách se Daniel věnuje konkrétním subkulturám. V prvních dvou konkrétně českému black metalu a fotbalovému fandění (*hooligans*). Tyto kapitoly obsahují především krátký popis stavu těchto dvou subkultur a jsou

co do rozsahu částmi nejkratšími. Teprve třetí kapitola poskytuje širší uchopení tématu českých rasistických skinheads a je jakousi vstupní kapitolou v souvislosti s kapitolami následujícími. Zatímco u black metalu v České republice hovoří Daniel o jeho politizaci a o symbolicky vyjadřovaném důrazu na násilí a smrt, u fotbalového fandění už můžeme rozeznávat častější násilnost a mnohdy i projevy v jiných subkulturách málo viděného antisemitismu. V porovnání s ostatními zeměmi východního bloku můžeme opět popsat fotbalové řádění u nás jako méně násilné či agresivní.

Jak již bylo zmíněno, třetí kapitola je věnována v jistém ohledu asi nejviditelnější subkultuře, která je charakterizována nikoli jako pouze symbolicky násilná, ale skutečně dost často se násilně projevující, a to i ve větším měřítku. V úvodních pasážích zaměřených na kontextualizaci skinheads si Daniel všímá toho, že „do období 1990–1991 vnesla skinheadská subkultura obrovský otisk v podobě dočasného splynutí s mainstreamem, a to především kvůli obrovské popularitě hudební skupiny Orlík, dané jejím přístupem do masových sdělovacích prostředků“ (s. 55). Právě fenoménu této skupiny se v následující pasáži věnuje. V souvislosti s touto subkulturou a její agresivitou Daniel tvrdí, že to byla právě ona radikalita, která odsunula skinheads a především pravicové radikály mimo hranice slušné společnosti. Konečně se zabývá i vznikem českého ultrapravicového hnutí.

Další subkulturou, jež stojí v opozici vůči většinové společnosti, která se také často projevuje násilnými akcemi a která původně byla propojená se subkulturou předcházející, ale stanula svým vývojem jako její ideový protivník, je český antifašismus. Autor se věnuje především formaci této subkultury v návaznosti na anarchistické hnutí a střetávání se (ideové i živelně násilné) se subkulturou předešlou. Hlavním tématem kapitoly jsou násilné střety obou skupin, přičemž zajímavou roli, jak

dokumentuje Daniel, hrála v těchto střetech policie.

Volbu další kapitoly a zaměření se na autonomii a subkulturní aktivismus vysvětluje autor již na konci kapitoly předcházející, kde ji dává do souvislosti odklonu antifašismu od anarchismu a levicového extremismu. Kapitola s názvem „Obtutý karneval životního stylu“ je zároveň kapitolou nejdelsí a nejobsáhlejší. Sám autor předkládá, o co v ní půjde: „v této kapitole budu [nicméně] prostřednictvím třech případových sond věnovat pozornost výhradně mediálnímu a bezpečnostnímu odrazu anarchistického, antifašistického a antiglobalizačního aktivismu a poukážu na jeho subkulturní souvislosti“ (s. 86). Jak lze vidět, hlavní úlohu spatřuje Daniel ve vztahu konkrétních aktivit subkultur k většinové společnosti v roli médií a policie. Úvodní částí, předznamenávající ony tři další, je podkapitola věnovaná popisu akce aktivistických skupin proti plesu české smetanky a následné reakce policie roku 1992. Následně se čtenář setká s kapitolou věnovanou policejnímu zásahu v klubu Propast, dále organizaci a průběhu akce Global Street Party z roku 1998 a konečně protestům proti zasedání představitelů světových bank a Mezinárodního měnového fondu v Praze roku 2000. Ve všech třech případech je skutečně věnováno místo roli policie, přičemž čtenáři je vyvážené předloženo stanovisko obou stran konfliktů, a českým médiím, která o incidentech mnohdy neobjektivně informovala.

Kapitola „Tancuju, pokecám s kámošema, prostě si užívám: Autonomie od politiky?“ se věnuje „mainstreamovému otisku volnočasových aktivit životního stylu, které zdánlivě neměly s politikou přímou souvislost“ (s. 119). Daniel již v úvodu upozorňuje na rozdíl v této kapitole probíraných aktivit a subkultur předešlých – v mnohém se totiž nejedná o pevně uspořádané celky, ale o příklon k některým prvkům různých životních stylů s tím, že je zde „zdůrazňován individualismus a hé-

donismus upozadující politickou artikulaci“ (s. 121). Jak bylo uvedeno, jistá nevyhraněnost je zde patrná i ve vztahu k mainstreamové kultuře, se kterou se často prolíná. Pouze výčtem upozorníme na obsah této kapitoly: nezávislé prostory, užívání drog, nezávislé cestování, (venkovské) taneční zábavy; nejvíce místa poté Daniel věnuje českým technoparties, respektive Czechteku00. I zde doplňuje popis akce reakcemi okolí (starostka obce, kde se Czechteku00 konal) či médií a policie. Významnější akci, Czechteku 2005, se z důvodů vymezení své práce nevěnuje.

Závěrem Daniel doplňuje pohled na přístup médií k této problematice (hovoří o dvou základních přístupech a odkazuje se na jinou svoji práci zpracovávající toto téma) a shrnuje i vztah bezpečnostních složek k jednotlivým subkulturám. Konečně se dotýká i anticiganismu a krátce se pozastavuje u otázky třídního původu aktérů konkrétních skupin. V závěru čtenář nalezne i tabulku, která porovnává vztah větší nové společnosti k daným subkulturám ve třech sledovaných obdobích. Na úplném konci Daniel konstatuje nikoli radikální oddělenost většinové kultury a subkultur, ale právě jejich časté ovlivňování, řidčeji prolínání. Celkově lze říci, že titul *Násilím proti „novému biedermeieru“* představuje vývoj alternativ k většinové kultuře a společnosti daného období s přihlédnutím k fenoménu ať už pouze symbolického, či skutečného násilí. Nejedná se o nijak extrémně obtížný text, zároveň téma násilí a subkultur je dnes hodně reflektováno, takže Danielův titul představuje možnost jakéhosi úvodu do této problematiky, který není, byť je to uvedeno na přebalu knihy, nijak vyčerpávající (což je pro širokou veřejnost spíše pozitivem).

Jiří Podhajský

Rein Raud: *Meaning in Action: Outline of an Integral Theory of Culture*
Cambridge – Malden, Polity 2017, 193 s.

Nejpozději od sedmdesátých let 20. století si sociální vědy ve svém bádání nevystačí s tezí, že společnost lze popsat více či méně rigidními strukturami pravidel či opakuji- cích se vzorců. Ať už vycházíme z klasického funkcionálního strukturalismu Durkheimova, nebo pozdějších „strukturalismů“ obohacených o lingvistiku (Saussure) či sociální antropologii (Lévi-Strauss), kritika těchto přístupů ukázala, že jakkoliv mohou být analyticky přínosné, lze je jen obtížně uplatňovat pro obecný popis společností a společenských zákonitostí. Naopak hnutí jako postrukturalismus, „obrat k jazyku“ (*linguistic turn*) či „kulturní obrat“ (*cultural turn*) vyvozují, že pravidelnosti společenského jednání je třeba zkoumat s ohledem na konkrétní kulturněhistorické souvislosti, v jejichž rámci je performováno. Právě v duchu „kulturního obratu“ estonský kulturní teoretik a japanista Rein Raud ve svojí knize *Meaning in Action* nastoluje svůj ambiciózní projekt: vyvinout robustní konceptuální aparát pro vysvětlování společenských jevů, který si zároveň zachová flexibilitu a citlivost vůči jedinečnosti uskutečňování těchto jevů na mikroúrovni. Jak je z názvu knihy patrné, Raud si za tímto účelem osvojuje teorie, v jejichž středu se nachází kultura a kulturní významy, a originálním způsobem provádí jejich syntézu. I když se čtenáři na řadě míst vkrádají pochybnosti způsobené především rozsáhlostí projektu a značnou mírou eklekticismu, kniha jako celek je nesmírně osvěžujícím a cenným příspěvkem k sociologické teorii a jejímu promýšlení.

Raud se částečně opírá o tzv. „silný program“ v kulturní sociologii Jeffreyho Alexandera a Phillipa Smithe. Jeho pojetí staví do popředí kulturu jako „relativně autonomní“ sféru, která zahrnuje vše, co je „definovatelné svým významem“ (s. 18). Kultura v tomto silném smyslu tedy není